

El Trabajo Social y su acción profesional

Josefa Fombuena (Coord.). Nau Llibres, 2020.

Rosa M. Carrasco Coria¹

ORCID: 0000-0002-5424-6829

Per citar: Carrasco Coria, R. M. (2021). [Ressenya del llibre *El Trabajo Social y su acción profesional*, de Josefa Fombuena (Coord.)]. *Revista de Treball Social*, 221, 167-170. <https://doi.org/10.32061/RTS2021.221.12>

Valgui iniciar aquesta ressenya expressant el meu reconeixement a les autores d'aquest llibre. Algunes formen part del Consell Assessor de l'RTS, alguna altra és companya de pràctica professional i totes, sense excepció, han estat i continuen sent referents tant en la meua reflexió com en la meua acció professional. Aquesta sentida proximitat m'ha fet gaudir especialment amb la lectura del llibre, però estic segura que, fins i tot en el supòsit improbable de no tenir referències prèvies de les autores, qualsevol professional del treball social trobarà summament estimulants la seva lectura i se sentirà interpel·lada.

Josefa Fombuena, coordinadora del llibre, és professora contractada i doctora al Departament de Treball Social i Serveis Socials, i investigadora de l'Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local de la Universitat de València. Ha rebut diversos premis de recerca, entre ells el Premi Dolors Arteman del 2006, que convoca el Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. També és autora d'una extensa bibliografia en la qual s'evidencia el seu interès pels mètodes en la intervenció social i la identitat del treball social.

Com en el seu darrer llibre (Fombuena, 2012), en *El Trabajo Social y su acción profesional* l'autora ens ofereix elements per a la pràctica i l'anàlisi del treball social, per a l'acció i per a la reflexió, sense perdre de vista les persones destinatàries del nostre saber (i saber fer) i la societat en la qual, tots i totes, interactuem.

Pedro Celiméndiz, encarregat de prologar el llibre, el resumeix amb encert:

...hi trobareu referències concretes als grans dilemes de la professió i a les dificultats quotidianes que trobem quan l'exercim, en una dansa

1 Directora de l'RTS. Treballadora social en atenció primària de salut. Llicenciada en Dret. Membre del Comitè d'Ètica Assistencial en Atenció Primària de l'Institut Català de la Salut.

constant entre pràctica i teoria que converteix l'amable lectura del llibre en un deliciós ball (p.20).

Sent conscient de l'arbitrarietat que implica, en els següents paràgrafs destaco les idees que considero més rellevants de cadascun dels capítols i amb les quals, des de la pràctica i la ideologia, em sento alineada.

El primer capítol, a càrrec d'Emma Sobremonde, aporta les claus que expliquen les dificultats del treball social per ser reconegut com a ciència: indefinició de l'objecte d'intervenció, eclecticisme en els models, dificultats en el registre de les intervencions, en les avaluacions i fracàs de la pràctica basada en l'evidència. Aquesta anàlisi és encara més preocupant quan identifiquem que aquestes són les mateixes dificultats que ens dilueixen com a professió.

Josefa Fombuena, al segon capítol, parla de diners, qüestió omnipresent en l'activitat professional del treball social, i ho fa sense embuts, trencant el tabú. Els diners de les persones usuàries, però també el de les professionals. No fa una aproximació abstracta al problema econòmic, a les polítiques socials o al problema de la pobresa, al contrari, baixa a l'esfera terrenal: el que tinc, el que dec, el que vull tenir, el que puc tenir. Proposa la necessitat d'incorporar formació específica de treball social en gestió econòmica. Com es pot acompanyar adequadament persones amb escassos recursos si no es té la necessària formació?

També és Fombuena qui presenta l'evolució en l'exercici del treball social. Parteix del context prometedor de finals dels anys 70 i inicis dels 80, quan es van implementar els serveis socials i la desaparició de les desigualtats semblava possible. En aquell moment, les treballadores socials van apostar pels serveis socials com el principal camp d'intervenció professional, però aviat es va evidenciar que la burocràcia i la gestió anorrearren l'essència de la professió, la seva acció comunitària i la seva dimensió preventiva. Amb la reivindicació del coneixement disciplinari i científic, als anys 90, s'identifica un repunt esperançador per a la professió, però, lamentablement, encara avui són escassos els estudis que recullen els resultats de la pràctica professional. De la mateixa manera, continua sent crítica la situació del sistema públic de serveis socials.

Mirant al futur, l'autora apunta alguns elements clau per al desenvolupament de la disciplina: internacionalització, atenció a les emergències, als processos de mort, canvi climàtic, neurociències, *big data*, nous sistemes d'informació i exercici lliure com a nou àmbit de desenvolupament professional.

En els capítols quart i cinquè, Roser Talamantes ens aproxima a la intervenció professional pròpiament dita. En el primer es repassa el context de la pràctica professional: la realitat en la qual s'intervé i el lloc que ocupa la professional, tots dos sustentats per la dimensió científica i els fonaments ètics del treball social.

El següent capítol, "Diagnòstic, intervenció i avaluació", ens retroba amb l'essència i el diferencial de la pràctica professional. Es desgranen amb senzillesa idees bàsiques i principis innegociables del treball social.

Amb la lectura d'aquest capítol és inevitable revisar la pròpia pràctica i fins i tot comprendre per què algunes professionals exerceixen desorientades o desmotivades. Talamante també aprofundeix en el diagnòstic diferencial de treball social i en el risc de categoritzar oblidant que cada persona, amb les seves circumstàncies, és única.

La influència de les organitzacions i institucions en les quals es desenvolupa la pràctica del treball social és el tema que presenta Pepita Rodríguez. Reflexiona sobre el lloc que ocupen en les organitzacions les persones ateses i sobre el lloc que ocupen (i el que haurien d'ocupar) les treballadores socials. Les contradiccions entre els valors de la disciplina i els valors de les institucions, l'atenció oferta i la que s'hauria d'oferir, els interessos de gestió i els interessos d'atenció, situen les treballadores socials davant dilemes profunds.

La dimensió de gènere no es pot obviar en una professió eminentment desenvolupada per dones que, majoritàriament, destina la seva acció social a dones. Amalia Morales i Belén Agrela dirigeixen primer la nostra atenció a l'Acadèmia, on la jerarquia de sabers continua deixant a la cuneta la recerca sobre temes no rellevants per al mercat, temes que coincideixen amb aquells en els quals es desenvolupa la pràctica del treball social (pobresa, família, desigualtats, cures, violència de gènere, etc.).

També s'ocupen de la mirada de gènere en l'acció professional insistint que les treballadores socials hem d'adquirir les competències necessàries per incorporar l'anàlisi de gènere a la nostra pràctica i així afinar el diagnòstic, la intervenció i l'avaluació, evitant, a més, reproduir relacions de poder, estereotips i prejudicis.

Les autores comparteixen en aquest capítol el seu compromís i reivindicacions com a treballadores socials feministes, són reivindicacions de justícia social.

A continuació, María José Aguilar planteja la relació del treball social amb la comunitat. Entre altres idees, sosté que la classificació excloent dels mètodes d'intervenció (individual, grupal i comunitari) forma part d'una lògica restrictiva que dificulta generar alternatives alliberadores. Utilitza el concepte de "gàbia epistemològica" per explicar un treball social que redueix la comunitat a simple objecte negant la seva pròpia identitat i capacitat de transformació. També posa en evidència que les actuals polítiques d'austeritat carreguen sobre la comunitat la supervivència de les persones més fràgils, ometent obligacions pròpies de l'Administració. En la mateixa línia, el treball social, desconnectat d'actituds reivindicatives, corre el risc de perpetuar dinàmiques injustes i de control social.

En el novè capítol, la mateixa autora al·ludeix al mandat transformatiu implícit en el treball social. Ens situa davant del mirall retornant-nos una imatge que ens confronta amb veritats incòmodes. Des de la contradicció entre el discurs emancipador i la pràctica de control que el mateix treball social desenvolupa, es proposen elements per a una acció crítica i transformadora. Destaca la importància del pensament reflexiu i d'identificar models implícits dominants que, tendenciosament, simplifiquen la realitat i legitimen pràctiques opressives. L'autora també alerta de: cate-

goritzacions imposades, explicacions causals reduccionistes, actuacions paternalistes i accions que perpetuen relacions de dominació-opressió.

El llibre acaba amb un capítol d'Alfonso García dedicat al treball social amb persones en situació d'exclusió social. Presenta l'exclusió com un procés dinàmic, complex, expansiu i que, en les seves formes més severes, no es redueix encara que millori l'economia global. Planteja els límits de la intervenció social davant d'aquestes situacions, la frustració professional i el fracàs del model construït a partir del binomi necessitats-recursos. Finalment, recomana l'escriptura, el relat, com a manera d'humanitzar les intervencions i generar respostes innovadores. El mateix autor ens ofereix exemples preciosos.

El Trabajo Social y su acción profesional és una obra valenta, d'actualitat, que aborda temes incòmodes. No és un manual especialment recomanable per a estudiants i professionals novelles, és un llibre indispensable per a treballadores socials amb experiència, necessari per acompanyar la reflexió de la nostra acció professional.

Referències bibliogràfiques

Fombuena, J. (2012). *El Trabajo Social y sus instrumentos: Elementos para una interpretación a piacere*. Nau Llibres.